

RUSKA KNJIŽEVNOST OB OKTOBRSKI REVOLUCIJI

Sodobna sovjetska literarna zgodovina postavlja trditev o kontinuiranosti ruskega književnega razvoja, hkrati pa poudarja velikanske spremembe, ki jih je prinesla oktobrska revolucija. To sicer pravilno trditev je treba natančneje opredeliti.

Kontinuiteta v smislu prevladovanja realizma in zvestobe izročilu je nedvomno obstajala, dasi imamo opraviti z nadaljevanjem ruskega klasičnega realizma zlasti v drugem, najplodnejšem razdobju sovjetske literature (1925—1929). Neposredno po revoluciji so prevladovala prizadevanja, da bi obravnavali na nov način nove snovi, dali duška novim, drugačnim občutkom. Književnost tistih let lahko imenujemo književnost akcije in emocije. Čas ni bil primeren za mirno opisovanje, a tudi ne za psihološko in miselno poglobljenost, tako značilno za ruske klasike. To je nedvomno razlika. Še večja je sprememba v osebnem sestavu tistih, ki so se takrat ukvarjali s pisanjem. Številna stara imena izginejo, pač pa se pokaže množica novih pisateljev, a tudi bralcev. Vendar je nekaj predrevolucijskih pisateljev ustvarjalo tudi potem in med temi sta dve največji imeni ruske književnosti začetka našega stoletja: Gorki in Blok.

Ruski klasiki 19. stoletja se niso bali zapisati resnice o ljudeh in življenju. Književnost je bila sodnik svojega časa. Borila se je za svobodo in dostojanstvo človeške osebnosti, za pravico. Zato je odigrala izrazito napredno vlogo.

Veliki ruski realisti so sicer kritično opazovali rusko stvarnost, obsojali so nasilje in samovoljo, vendar večinoma niso bili povezani z revolucionarnim gibanjem, niso bili privrženci revolucionarnih sprememb. Revolucionarni tabor je dal pomembne kritike, ni pa dal umetnikov.

V predrevolucijskih letih si je napredni tabor, ki se je moral nekaj časa umikati, vnovič osvojil vodilno mesto. A tedaj je iz njega izšel resničen umetnik — M. Gorki. V književnosti je bilo opaziti element zavestnega in organiziranega boja za določene cilje.

Gorki, okrog katerega so se zbirali napredni pisatelji, ni bil samo vzor, ampak tudi organizator. Njegov vpliv — umetniški, še bolj pa idejni in človeški — je očiten tudi pri pisateljih, ki so bili privrženci drugačnih literarnih struj. On je most med ruskimi klasiki in porevolucijsko književnostjo.

Gorki ni samo obnovil ruski klasični realizem, ki je s Čehovom dosegel svoj zadnji vzpon ter nato začel drseti navzdol, ampak je prinesel vanj tudi nekaj novega — romantiko, borbenost, vero v ostvarljivost idealov. Revolucijo je dočakal zavestno, kot delo svojih rok.

Tega ne bi mogli reči o drugih pomembnih predrevolucijskih pisateljih. Nekateri so revolucijo odklonili ter odšli v tujino (Bunin, Kuprin, Andrejev, Merežkovski, Baljmont). Drugi so jo občudovali z romantično nacionalnega stališča, kot veličasten vihar, kot véliki ruski punt (Brjusov, Blok). Brez pridržka jo je sprejel krog Gorkega (Serafi-

movič, Veresajev) in futuristi z Majakovskim na čelu. Slednji so si v prvih dneh revolucije lastili vodilno vlogo.

Kakor vselej v burnih dneh, je tedaj prevladovala poezija. Doba je bila nemirna, ljudje so živeli silno intenzivno in razviharjeno življenje in poezija je bila izraz emocionalne napetosti.

Najtipičnejši izraz tistega časa je poezija Majakovskega. Bil je bard revolucije, neomajno vdan njenim idealom. Izšel je iz futurizma, ki mu je pomenil predvsem upor. V nasprotju z Blokom je slavil v revoluciji njeno organizirajoče načelo. Svojo poezijo je podredil zapovedim revolucionarnega boja. To je delal z vso strastjo svojega silovitega temperamenta. Umetniška vrednost njegovega pesniškega opusa je dokaj neenotna. Pač pa je osvajal z iskrenostjo, udarnostjo in z nekaj teatraličnosti; njegov vpliv je bil silno velik.

Vendar je največji umetniški izraz revolucije pesnitev »Dvanajst« A. Bloka, dasi ta slavni simbolist, prav tako ko učeni in nekam hladni Brjusov, sodi predvsem v predrevolucijsko dobo (umrl 1921). Blok revolucije sicer ni razumel, pač pa jo je občutil in izrazil. A ta véliki pesnik, romantik, ki je družil mysticizem in rusko mesijanstvo v duhu slavjanofilov (pesnitev »Skiti«) z občutkom za utrip realnega življenja, je bil sodobnikom nekam tuj. Ti so sledili Majakovskemu. A največji ruski pesnik pooktobrskega razdobja je hodil svoja pota. To je bil Sergej Jesenin.

Pred revolucijo so ga občudovali kot pevca narave in kmečkega življenja. Pa Jesenin je neizmerno več. Je anarhičen puntar, preveč občutljiv, da bi prenesel kri in nasilje. Revolucijo je pričakoval kot kmečki upor. Njene železne stvarnosti ni prenesel. Notranje zlomljen se je umaknil iz življenja. Zapustil je čudovite pesmi, nežne in pretresljive, ene izmed najlepših v ruski poeziji sploh.

Jeseninova intimna lirika je bila v tistih časih izjema. Večina, zlasti mladi proletarski pesniki, ki so se zbirali v literarnih društvih »Kovačnica« in »Oktober«, je ognjevitost slavila revolucijo, ne samo svetovno, ampak celo kozmično, ter se navduševala za tehniko. V njihovih oblikovno pogosto dokaj nebogljenih verzih je bilo mnogo naivnosti in kaotične romantike. Takrat so bili sicer glasni, vendar razen posameznikov v literaturi niso pustili sledu.

Po končani državljanski vojni se je začelo novo razdobje — Nep, »delavnik revolucije«, doba, v kateri so postajale očitne marsikatere, pozneje tako odločilne klice prihodnjega družbenega in književnega razvoja. Proza je začela vedno odločneje izpodrivati poezijo.

Književno življenje tistega časa je bilo neizmerno pisano in razgibano. Vrstile so se razne šole in združenja, pogosto bolj ali manj slučajna. A čeprav so se borci vrnili s front, boj ni pojenjal. Nadaljeval se je v drugih oblikah. Zlasti ostro se je bil na kulturnem področju. Šlo je za svobodo umetnosti.

Vodilno vlogo so si lastili pisatelji, organizirani v različnih društvih, ki jih s skupnim imenom označujemo kot proletkultovce (»proletarskaja kultura«). Ti so bili sicer iskreno vdani revoluciji, a njihovi skrajno utilitaristični nazori o umetnosti so bili za njen napredek zelo nevarni. Zagovarjali so neko posebno proletarsko umetnost, zavračali kulturno dediščino preteklosti, češ da je buržoazna, ter skušali potisniti

književnost na raven agitk Demjana Bednega, enega izmed popularnih pesnikov tistega časa. Toda poskusom, da bi omejili svobodo umetnosti in zavrgli kulturno tradicijo, se je odločno uprl Gorki ob podpori vodstva partije, zlasti Lenina (znameniti govor na III. kongresu Komsomola 1920).

Gorki, pisatelj svetovnega slovesa, ki je toliko storil za revolucijo, je imel vso pravico, upreti se napadom na svobodo umetnosti. To je dokazal z vsem svojim delom. Po svoje je Lenin, s svojo izredno kulturo, odločilno posegel v spor o razvoju umetnosti. Linija Gorkega je zmagala.

Tudi po revoluciji je bil Gorki osrednja osebnost nove ruske književnosti. Dejansko jo je usmerjal. Njegov delež pri uspehih, ki jih je dosegla v dvajsetih letih, je zelo velik, kajti opravil je ogromno delo kot njen ideolog, organizator in mentor mladih pisateljev (dasi je sam slikal predrevolucijsko življenje: »Artamonovi«, »Življenje Klima Samgina«).

Ljudje, ki so zdaj začenjali svojo pisateljsko pot, so prihajali s front, doživeli so vihar državljske vojne, bedo, heroizem in krvave boje tistih let. Vsem, naj je šlo za komuniste ali za »sopotnike«, kakor so jih imenovali (pisatelje nekomuniste, ki do revolucije niso zavzeli izrazito odklonilnega stališča; med te sodi večina znanih sovjetskih pisateljev), sta revolucija in državljska vojna vtisnili svoj pečat. V svojih delih so upodabljali tisto, kar so doživeli. Doživetja so bila silovita in pretresljiva in prav tako silovito je tudi pripovedovanje. Prevladuje novela, oziroma kratka povest. Za sopotnike je značilno poudarjanje nagnonskega elementa in močan ruski nacionalizem (zlasti pri Pilnjaku in Tihonovu). Močni sta bili emocija in prizadevanje, da bi ohranili umetniško individualnost. Ta vez je družila »serapionovce«, svobodno skupino pisateljev »sopotnikov«, ki se je imenovala po Hoffmannovem »puščavniku Serapionu« in dala mnogo pomembnih pisateljev. Pisatelji komunisti so hoteli pokazati predvsem organizirano, zavestno načelo v revoluciji, v ospredju je bila bodisi množica (Serafimovič, Železna reka) ali heroj (Furmanov, Čapajev; Fadejev, Poraz). Usode posameznikov so jih zanimale manj ko sopotnike.

Večino tedaj napisanih del odlikuje dinamičnost, barvitost z močnimi primesmi romantičnih in naturalističnih elementov (Pilnjak, Golo leto; Vs. Ivanov, Oklopni vlak; Lavrenjev, Enainštirideseti). Stilno so zelo razgibana, včasih komplicirana in preobložena. Pri sopotnikih je pogost tudi prizvok iracionalnega, fantastičnega. Sicer pa je bila sama resničnost včasih hudo fantastična.*

V teh delih razgibana fabula po navadi prevladuje nad psihološko poglobljenostjo, pa naj gre za patos Furmanova ali za grozljive zgodbe I. Bablja (Konarmija). Zanimanje za psihološke probleme se pokaže pozneje, zlasti v drugi polovici dvajsetih let, ko se je življenje ustalilo. To so obravnavali deloma starejši pisatelji, kakor nekdanji ekspresionist Sergejev-Censki in Al. Tolstoj, ki se je takrat vrnil iz tujine, kjer je nekdanji realistični slikar posebej ruskega podeželja pisal fantastične povesti. Po vrnitvi je pisal roman Trnova pot, ki obravnava pri sopotnikih priljubljeni motiv usode ruske inteligence v revoluciji in pomeni prvi

* Žal nam je prav literatura tistih let deloma nedostopna, kajti marsikatero delo v SZ ni bilo ne ponatisnjeno ne obravnavano. Nekaj proze iz tistih časov je izšlo 1954 v Zagrebu pod naslovom »Heretici i sanjari«.

veliki tekst o tistih časih. Z osebno človekovo usodo in njegovo duševnostjo so se ukvarjali tudi nekateri pisatelji, ki so začeli ustvarjati šele po revoluciji: Fedin (Mesta in leta — isti problem; pozneje Bratje), Leonov (Jazbeci, pozneje Tat). Ob delih iz državljanske vojne (prve novele Šolohova, ki pomenijo neke vrste pripravo za njegovo epopejo Tihi Don) so nastajala taka, ki obravnavajo probleme mlade sovjetske družbe, in sicer zelo odkrito in pogumno (poleg omenjenih tudi Gladkov, Tarasov-Rodionov, Libedinski). Razmahnila se je satira (Zoščenko, Ilj in Petrov). Književnost je bila še zrcalo življenja. Snovi in tipi, ki jih je obravnavala, so silno raznovrstni, prav tako je s stilom književnih del. Pisatelji so slikali pokrajine, ki so bile prej v ruski literaturi le redko (Sibirija, današnje azijske sovjetske republike), in družbene plasti, ki so postale zares aktivne šele po revoluciji. Kazali so spremembe v načinu življenja, mišljenja in čustvovanja. Književnost je bila aktualna, živa.

Ruska književnost porevolucionarnega razdobja nosi pečat tistih viharnih let. V tem je njena moč in njena slabost. A ni ne uniformirana, ne dolgočasna.

Janko Moder

RUSKA LASTNA IMENA V SLOVENŠČINI

Ruska lastna imena nam v primeri z angleškimi, romanskimi in germanskimi zaradi svoje slovanske sorodnosti ob izgovarjavi ne delajo posebnih težav, ker si jih mirno prilagodimo, kjer naletimo na morebitne preglavice. Več zadreg imamo s pisavo. Tuja, zlasti zahodna imena, pisana v latinici, gladko po črki in do črke prepíšemo, pa naj so nam po izgovarjavi in glasovno še tako španska vas. Takemu — za preprostega človeka, ki tuji izgovarjavi ni kos — dostikrat nepreglednemu sprimku črk pritikamo potem domača obrazila za posamezne oblike. Pri ruskih imenih že ob prepisovanju iz cirilice v latinico nismo tako suženjsko tankovestni. Že tam prilagajamo, in sicer deloma zaradi pomanjkanja ustreznih črk v latinici, deloma pa iz občutka večje neodvisnosti, ker gre za sorodna, tako rekoč »domača« imena. In so nam res dokaj bolj domača kakor neslovanskim jezikom, ki imajo z njihovo pisavo še več nevšečnosti (č, ž, š itd.), dasi z majhno olajšavo, da jim v latinico (dobro ali slabo, srečno ali nesrečno) prepisano ime ostane potem za vse oblike v glavnem nepregibno, kot enkrat en nespremenljiv pečat, ki kvečjemu za množino in pridevnik dobi majhen privesek in za roditeljski drobčen okrask, kadar je z njim izražena svojina.

V Slovenskem pravopisu (SP) 1950 je zlasti na straneh 23 in 24 in še naprej v besednjaku zajetih precej ruskih imen, vendar je bila že nekajkrat ustno in pismeno izražena želja, naj bi to snov še in še pretresali. Letošnji jubilejni spominski dnevi ob štiridesetletnici oktobrske revolucije so mogoče ena od najlepših priložnosti za tako delo, zato sem